

Κτίριο «Μούγγρη»

Ένα παλιό αρχοντικό στη Νάουσα που περιμένει αποκατάσταση

του Αλέξανδρου Οικονόμου

Αρχιτέκτονα Μηχανικού Διπλ. ΕΜΠ

«Κτίριο Μούγγρη, ένα παλιό αρχοντικό που περιμένει αποκατάσταση», ήταν το θέμα διάλεξης που οργάνωσε η Εταιρία Μελέτης της Ιστορίας της Νάουσας και της Περιοχής «ο Αριστοτέλης» στα μέσα Ιανουαρίου με ομιλητή τον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Οικονόμου, που έκανε και τις μελέτες αποκατάστασης και επανάχρησής του.

Το κτίριο αγοράστηκε το 2003 από την Εταιρεία για τη Μελέτη της Ιστορίας της Νάουσας και της περιοχής «Αριστοτέλης», με σκοπό να στεγάσει τις μόνιμες δραστηριότητές της, χάρη σε μεγάλη δωρεά του αιμνήστου Χριστόδουλου Λαναρά. Οι μέχρι σήμερα σημαντικές σωστικές εργασίες που έχουν γίνει στο κτίριο, έγιναν με δωρεές, μικρές ή μεγαλύτερες, φίλων της Εταιρίας, που αγκάλιασαν την όλη προσπάθεια, αλλά και προσωπική εργασία κυρίως του προέδρου του συλλόγου κ. Γιάννη Ευθυμιάδη.

Γενικά

Πρόκειται για αστικό τριώροφο παραδοσιακής μορφής κτίριο με αυλή που καταλαμβάνει το δις γωνιαίο οικόπεδο επί της Πλατείας Αρματολών (Πουλιάνα) και των οδών Σωφρονίου και Πατριάρχου Αθηναγόρα, στην συνοικία “Μεταμόρφωση” στη Νάουσα. Έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο, σύμφωνα με την με αριθμ. 1221/29-4-2002 απόφαση του Υπουργού Μακε-

δονίας – Θράκης (ΦΕΚ 428/Δ/14-5-2002). Η χρονολογία κατασκευής του δεν τεκμηριώνεται από καμία πηγή, εμμέσως όμως τοποθετείται στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αι., εποχή οικονομικής ακμής της πόλης. Υπήρξε κατοικία μελών της οικογένειας Μούγγρη, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970, ενώ συνδέθηκε ιδιαίτερα με την εποχή του Μακεδονικού Αγώνα, φιλοξενώντας και κρύβοντας πολλές φορές τους πρωταγωνιστές εκείνης της περιόδου.

Η κύρια όψη του κτιρίου στην πλατεία αρματολών (Πουλιάνα). Αριστερά πριν και δεξιά μετά τις εργασίες αποκατάστασης

Η οικογένεια Μούγγρη

Ο Κωνσταντίνος Μούγγρης, έμπορος κρασιών στην Αίγυπτο παντρεύτηκε τη **Μαριγώ Κολτσάκη** και απόκτησαν έξι παιδιά:

την **Αγγελικώ**, που παντρεύτηκε τον Αλέξανδρο Οικονόμου

τον **Νίκο Μούγγρη**, που πέθανε από πνευμονία σε ηλικία 22 ετών, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου πήρε μέρος.

την **Ελένη**, που παντρεύτηκε τον Κωνσταντίνο Λαπαβίτσα

την **Καλλιόπη**, που παντρεύτηκε τον Πασχάλη Ιωάννου

την **Βασιλική**, που παντρεύτηκε τον Αλέξανδρο Αγγέλου και

τον **Αγγελάκη Μούγγρη**, που ήταν από τους πρώτους που εισήγαγαν τη συστηματική δενδροκομία στην περιοχή της Νάουσας, δημιουργώντας την ομώνυμη φάρμα.

Το τζάκι στο χειμωνιάτικο δωμάτιο του Α' ορόφου

Η αρχιτεκτονική του κτιρίου

α. Κατανομή των χώρων

Το κτίριο καταλαμβάνει το δυτικό τμήμα του οικοπέδου στην συμβολή των οδών Σωφρονίου και Πατριάρχου Αθηναγόρα με την Πλατεία Αρματολών, ενώ το υπόλοιπο τμήμα του οικοπέδου είναι κήπος, η στάθμη του οποίου βρίσκεται 0.20 μ περίπου ψηλότερα από την διαμορφωμένη στάθμη της οδού Σωφρονίου, από την οποία γίνεται και η πρόσβαση στο κτίριο. Ακολουθεί την χαρακτηριστική τυπολογία των αστικών Μακεδονικών σπιτιών του 19ου αι. Συνδυάζει λιθοδομή στο ισόγειο και τον α΄ όροφο και τσατμάδες στον β΄ όροφο. Στον α΄ όροφο υπάρχει στεγασμένο χαγιάτι (ημιυπαίθριος χώρος) και στον β΄ όροφο τριγωνικές προεξοχές (σαχνισιά). Η κεραμοσκεπής του στέγη προεξέχει περιμετρικά του κτιρίου. Διατηρεί αξιόλογα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά και εντάσσεται σ΄ ένα αξιόλογο παραδοσιακό σύνολο.

Το ισόγειο, συνολικού εμβαδού 207.57 μ², είναι λιθόκτιστο, με τοίχο πάχους 0.70 μ περίπου προς τις πλευρές των οδών Σωφρονίου και Πατρ. Αθηναγόρα και της Πλ. Αρματολών και λεπτότερους τοίχους 0.20-0.25 μ προς την πλευρά της αυλής. Περιλαμβάνει έναν στεγασμένο ημιυπαίθριο χώρο, ως συνέχεια της αυλής, την είσοδο προς τους ορόφους, τους αδιαμόρφωτους αποθηκευτικούς χώρους καθώς και ένα χώρο με ανεξάρτητη πρόσβαση από την πλατεία Αρματολών, που χρησιμοποιούνταν παλιότερα ως μικρό κατάστημα ή αποθήκη.

Ο α΄ όροφος, συνολικού εμβαδού 207.57 μ², είναι επίσης λιθόκτιστος στα αντίστοιχα με το ισόγειο τμήματα, ενώ οι λοιποί τοίχοι του είναι λεπτότεροι κατασκευασμένοι από σύνθετη λιθοξυλοκατασκευή. Περιλαμβάνει μια μικρή σάλα, όπου καταλήγει το κλιμακοστάσιο από το ισόγειο και απ΄ όπου ξεκινά μνημειώδης ξύλινη σκάλα με τορναριστά κάγκελα προς τον όροφο, ένα κύριο δωμάτιο χειμερινής διαβίωσης με τζάκι, το μαγειρείο και ανάμεσά τους ένα παρκελί, που έχει μετατραπεί σε χώρο υγιεινής, με πρόσβαση και από τους δύο χώρους. Στη συ-

Η ξύλινη σκάλα για τον Β' όροφο

νέχεια του ίδιου επιπέδου ανοίγεται ο μεγάλος ημιυπαίθριος χώρος (χαγιάτι) που βλέπει προς την αυλή και οι βοηθητικοί αποθηκευτικοί χώροι που τον συνοδεύουν. Όλοι αυτοί οι χώροι, οι οποίοι έχουν χαμηλότερο ελεύθερο ύψος από τους λοιπούς κύριους χώρους του ορόφου, χρησιμοποιούνταν ως μεταξουργείο για την επεξεργασία του μεταξοσκώληκα και των κουκουλιών, και για το λόγο αυτό είναι αρκετά προχειροφτιαγμένοι, χωρίς ψευδοροφές και μεγάλα παράθυρα. Το καθαρό ύψος των κυρίων χώρων του ορόφου είναι περί τα 3.00 μ και το ταβάνι του αποτελείται από λεπτοσανίδες και πηγάκια, ενώ το ύψος των βοηθητικών χώ-

ρων στο μεταξουργείου φτάνει τα 2.50 μ.

Ο β' όροφος, συνολικού εμβαδού 211.52 μ², έχει λιθόκτιστο μόνο τον τοίχο προς την οδό Πατρ. Αθναγόρα, ενώ οι υπόλοιποι τοίχοι, εξωτερικοί και εσωτερικοί είναι λεπτότεροι, κατασκευασμένοι από σύνθετη λιθοξυλοκατασκευή, που δημιουργούν έντονες αρχιτεκτονικές προεξοχές (σαχνισιά) προς την οδό Σωφρονίου. Διαρθρώνεται σε δύο μεγάλα επίπεδα, με υψομετρική διαφορά περί τα 0.70 μ, τα οποία επικοινωνούν μεταξύ τους με σκάλα, και περιλαμβάνει μια μεγάλη σάλα προς την νότια πλευρά και τέσσερα ψηλοτάβανα δωμάτια, στο καθένα από τα οποία υπάρχει τζάκι, ενώ μεταξύ τους παρεμβάλλονται ισάριθμα παρακέλια, με είσοδο από τα δωμάτια. Η ανισοσταθμία των δαπέδων επαναλαμβάνεται και στις οροφές και βεβαίως στις στέγες που αντιστοιχούν στους χώρους αυτούς. Το καθαρό ύψος των χώρων του ορόφου είναι περί τα 3.30 μ και το ταβάνι του αποτελείται από λεπτοσανίδες και πηγάκια.

Οι πόρτες εισόδου προς όλα τα δωμάτια των ορόφων είναι χαρακτηριστικές δίφυλλες ταμπλαδωτές, με προσεγμένο κάσσωμα. Συνήθως χρησιμοποιείται μόνο το ένα φύλλο, ενώ το άλλο παραμένει σταθερό, και ανοίγει μόνο για μεταφορά επίπλων κλπ.

Το όλο κτίριο καλύπτεται από δύο κεραμοσκεπείς ξύλινες στέγες, σε ανισοσταθμία όπως

Η μεγάλες σάλες του Β' ορόφου

Το μεταξουργείο προς την εσωτερική αυλή αναφέρθηκε, μια δίρριχτη και μια τρίρριχτη, με μεγάλη περιμετρική προεξοχή.

β. Μορφολογία

Από άποψη μορφής, οι όψεις προς τις οδούς Σωφρονίου και Πατρ. Αθηναγόρα, όπως και προς την πλατεία Αρματολών, παρουσιάζουν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μορφολογική διάρθρωση, χαρακτηριστική των ναουσαϊκών αστικών σπιτιών του 19ου αι. Το ισόγειο, εκτός από την μεγάλη ξύλινη πόρτα εισόδου στην αυλή, έχει ελάχιστα ακόμη ανοίγματα, κυρίως προς την πλατεία Αρματολών, και δύο μικρούς φεγγίτες αερισμού προς

την οδό Αθηναγόρα. Ο α΄ όροφος, με λιθόκτιστους εξωτερικούς τοίχους όπως αναφέρθηκε, διαθέτει τέσσερα κύρια παράθυρα με ανασυρόμενα υαλοστάσια προς την πλευρά της οδού Σωφρονίου και την Πλ. Αρματολών ενώ προς την πλευρά της οδού Αθηναγόρα υπάρχουν δύο μόνο κανονικά παράθυρα στο χώρο του μαγειρείου και φεγγίτες αερισμού, χωρίς υαλοστάσια, για τις ανάγκες του μεταξουργείου. Ο β΄ όροφος, κατασκευασμένος, όπως αναφέρθηκε, με σύνθετη ξυλολιθοδομή (μπουλμέ) επιχρισμένη (εκτός της πλευράς προς την οδό Αθηναγόρα που είναι λιθόκτιστη, αλλά επιχρισμένη επίσης), σχηματίζει τριγωνικής κάτοψης προεξοχές (σαχισί), που βοηθούν κάπως στον τετραγωνισμό κάποιων χώρων του ορόφου. Οι προεξοχές αυτές υποβοηθάζονται από πλάγιες ξύλινες αντηρίδες. Στον όροφο αυτό ανοίγονται προς όλες τις πλευρές μια σειρά ανοίγματα (παράθυρα), με τις ίδιες περίπου αναλογίες πλάτους προς ύψος (1:2), με ανασυρόμενα φύλα με καΐτια. Σε όλα τα παράθυρα υπάρχουν ξύλινα περιζώματα (περβάζια) από λεπτοσανίδες. Με αντίστοιχης μορφής λεπτοσανίδες τονίζονται οι ακμές των τοίχων του ορόφου, κατακόρυφες και οριζόντιες.

Στην όψη προς την αυλή, στα επίπεδα του β΄ ορόφου, υπάρχουν δύο σειρές παραθύρων, (ανά τέσσερα σε κάθε επίπεδο), από τα οποία έχουν

Όψη προς την οδό Σωφρονίου (κύρια είσοδος) πριν την αποκατάσταση.

κλειστεί τα τρία, ενώ έχουν παραμείνει τα ξύλινα πλαίσια τους. Ένα ακόμη κανονικό παράθυρο προς την αυλή υπάρχει στον α' όροφο, ενώ τα υπόλοιπα ανοίγματα των κλειστών χώρων του μεταξουργείου που βλέπουν προς το χαγιάτι, όπως και τα άλλα ανοίγματα των αποθηκών στο ισόγειο, δεν διαθέτουν υαλοστάσια. Τα ανοίγματα αυτά σε συνδυασμό με τα ξύλινα κάγκελα και τα άλλα στοιχεία στο χαγιάτι του α' ορόφου καθιστούν εξαιρετικά ενδιαφέρουσα τη διάρθρωση και τη μορφολογία στο εσωτερικό της αυλής, όπου το κτίριο «ανοίγεται» στο νοτιά, αλλά διατηρεί τον φρουριακό, αμυντικό του χαρακτήρα στην εξωτερική περίμετρο.

Τα κύρια δομικά χαρακτηριστικά του κτιρίου είναι η περιμετρική λιθοδομή, η οποία αποτελεί μαζί με τον ξύλινο σκελετό των δαπέδων (υποστυλώματα και δοκοί από ξυλεία καστανιάς συνδεδεμένα με μεταλλικά καρφιά και ειδικές εντορμίες) και των εσωτερικών διαχωριστικών τοίχων, τον φέροντα οργανισμό. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο συνδυασμός της σχετικά άκαμπτης λιθοδομής και ο ελαστικός ξύλινος σκελετός έδωσαν στο κτίριο μια ελαστικότητα και μια ιδιοσυχνότητα που του επέτρεψε ν' αντέξει σε σεισμούς για μια περίοδο πάνω από 100 χρόνια.

Όψη προς την οδό Σωφρονίου (κύρια είσοδος) μετά την αποκατάσταση.

Πρόταση επανάχρησης του κτιρίου

Η αγορά της οικίας Μούγγρη έγινε από τον Εταιρεία «Αριστοτέλης» με βασικό στόχο την στέγαση των δραστηριοτήτων του σ' ένα κτίριο που να εξυπηρετεί τόσο τις σημερινές, όσο και τις μελλοντικές ανάγκες του, και παράλληλα να εκφράζει την κεντρική ιδέα όλων αυτών των δραστηριοτήτων, που είναι η διατήρηση της παράδοσης και η σύζευξή της με τις σύγχρονες απαιτήσεις. Με τα δεδομένα αυτά και με την θέση ότι οι νέες χρήσεις θα πρέπει να είναι συμβατές με την ίδια τη φύση του κτιρίου, και ν' απαιτούν όσο το δυνατόν λιγότερες επεμβάσεις, προτείνονται οι εξής νέες χρήσεις στο κτίριο:

Ισόγειο: Αίθουσα συγκεντρώσεων-διαλέξεων-προβολών. Ακόμη, μικρό παρασκευαστήριο, λεβητοστάσιο και εκθετήριο γλυπτικής στον ημιυπαίθριο χώρο.

Α' όροφος: Γραφεία της Εταιρείας, ξενώνας για την φιλοξενία ξένων αποστολών, στα πλαίσια των πολιτιστικών ανταλλαγών που πραγματοποιούνται τακτικά.

Β' όροφος: Μόνιμη έκθεση μικρής καλλιτεχνικής συλλογής εικαστικών έργων και άλλες περιοδικές εκθέσεις

Φυσικά, όλες οι απαιτούμενες επεμβάσεις εκσυγχρονισμού ή εσωτερικών διαρρυθμίσεων θα πραγματοποιηθούν χωρίς καμία επέμβαση στη μορφή του κτιρίου, εκτός από αυτές που περιγράφονται στο προηγούμενο κεφάλαιο και που αφορούν στην αποκατάσταση της αρχικής μορφής του και στην βελτίωση της στατικής του αντοχής, ενώ προβλέπονται εγκαταστάσεις που θα το καθιστούν προσβάσιμο και σε άτομα μειωμένης κινητικότητας.